

**ABAIR LEAT
HAVE YOUR SAY
HAE YER SPAKE**
THE **NEW IRELAND** IS FOR EVERYONE

CEARTA IN ÉIRINN NUA

**An Coimisiún um Thodhchaí na
hÉireann – Cearta in Éirinn nua
3 Bealtaine 2024**

Sinn Féin

www.sinnfein.ie/futureofireland

Bhunaigh Sinn Féin an Coimisiún um Thodhchaí na hÉireann i mí Iúil 2022. Is é an sainchúram atá air ná dul i gcomhairle le muintir na hÉireann agus go hidirnáisiúnta maidir le todhchaí na hÉireann. Bainfear é seo amach trí Thionól an Phobail a reáchtáil ar fud na tíre agus go hidirnáisiúnta; trí thuairimí scríofa a bhailiú agus a fhoilsiú; cruinnithe earnaála a óstáil agus trí rannpháirtíocht phríobháideach.

Cuirfear tuarascáil deiridh le chéile ag deireadh an tionscadail.

Seo tuairisc ar an phlé faoi Cearta in Éirinn Nua a bhí ar siúl ar an 3 Bealtaine 2024 in Ionad Eileen Howell Naomh Chomghall, Sráid Dhubhaise, Béal Feirste

Labhair Declan Kearney CTR ag an chruinniú.

Tá físeán de Cearta in Éirinn Nua ar fáil ar YouTube: <https://www.youtube.com/watch?v=wT4lj94yHjE>

Faoi láthair, tá beagnach 200 aighneacht scríofa faighte ag an Choimisiún um Thodhchaí na hÉireann ó réimse leathan daoine aonair agus grúpaí leasmhara. Tá sé tábhachtach a thabhairt faoi deara gur féidir aighneachtaí a dhéanamh go fóill leis an Choimisiún ag commission@sinnfein.ie nó tríd an leathanach gréasáin seo a leanas www.sinnfein.ie/futureofireland

Go dtí seo, d'óstáil an Coimisiún 14 imeacht phoiblí

I measc na n-imeachtaí atá le teacht beidh Tionól Mhuintir Lorgain ar an 11 Meitheamh agus Aontacht na hÉireann agus an Geilleagar in Óstán Europa, Béal Feirste ar an 28 Meitheamh.

Is é Declan Kearney CTR cathaoirleach an Choimisiúin agus is í an Seanadóir Lynn Boylan an leasathaoirleach.

RÉAMHRÁ

Ba é an Teachta Dála de chuid Shinn Féin Declan Kearney a thug na ráitis tosaigh

Chuir Declan fáilte roimh an phainéal agus an lucht féachana chuig an chruinniú go ndúirt;

“Tá Sinn Féin ar son sochaí atá atá bunaithe ar chearta agus a bhfuil saoránaigh lárnach ann. Caithfidh comhionannas agus cothroime agus ceartas a bheith i gcroílár Éire nua.

Tá na saincheisteanna seo maidir le cearta agus comhionannas i gcroílár ár n-iarraicteáí comhchoiteanna deireadh a chur le deighiltí agus coimhlíntí an ama atá caite agus todhchaí nua a thógáil – Éire nua dár muintir go léir.

Is í firinne na staire in Éirinn ná go bhfuil conspóid ann faoi chearta a feadh na gcéadta bliain agus gur diúltadóid go foréigneach iad i go leor cásanna.

Bhí ceannas na Breataine in Éirinn leis na céadta bliain ag brath ar chomhéigean agus ar chos ar bolg.”

Ag labhairt dó faoin tábhacht a bhaineann le Comhaontú Aoine an Chéasta atá mar bhonn agus mar thaca ag cearta, dúirt Declan;

“Nuair a rinneadh idirbheartaíocht ar Chomhaontú Aoine an Chéasta bhí saincheisteanna an chomhionannais agus chearta an duine lárnach ina fhorálacha.

Faoi seo bhí Bille Cearta don Tuisceart, Fóram Cathartha, agus Cairt Chearta Uile-Oileáin le bheith ann. Bhí deis chumhachtach ann cearta a chomhchuíbhiú ar fud na tíre.

Mar sin féin, in ionad féachaint ar dhea-chleachtas ar fud an domhain agus é sin a úsáid chun Bille Cearta a chur ar fáil go tapa, chuir rialtas na Breataine moill air agus d’inis bréagacha faoi. Ní dhearna rialtas na hÉireann aon rud leis seo a spreagadh.

26 bliain i ndiaidh an Chomhaontaithe níl Aon Bhille Ceart ann; Gan Fóram Cathartha sa Tuisceart; Níl Fóram Saoránach uile-Éireann ann agus Níl Aon Chairt um Chearta uile-Éireann ann.”

Mar fhocal scoir, dúirt Declan go raibh sé ag trácht ar mhí-úsáid chearta sa stát ó dheas agus ar an deis atá againn anois todhchaí níos fearr a cheapadh do gach duine

“Le blianta beaga anuas tá athrú ó bhonn tagtha ar an tsochaí sa Deisceart agus mar thoradh air sin tá cuid de na gnéithe is reiligiúnaí den bhunreacht sin —an cosc ar cholsradh, an toirmeasc ar ghinmhilleadh, an cosc ar chomhionannas pósta, an cion diamhasla—bainte ar shiúl.

Mar sin féin, tá an chaoi a gcaitheann an stát ó dheas le mná go háirithe doghlactha, bhí tionchar diúltach ag Neachtanna Mhaigdiléana, Árais Máithreacha agus Naíonán, Uchtálacha Mídhleathacha, scannal na Seiceála Ceirbheacsáí agus séanadh stairiúil an neamhspleáchais atáirgthe ar na mná go léir.

Níor cheart go dtarlódh na mí-úsáidí seo arís.

Ach ní mór dúinn dul níos faide – níl a dhath sa Bhunreacht faoi láthair ar an Cheart chun Tí, ar an Cheart chun Uisce, ar an Cheart chun Timpeallacht ghlan, ar an Cheart chun Cóir Leighis is gá é sin a athrú agus creidim gur Éire aontaithe an t-ardán is fearr le todhchaí bunaithe ar chearta a thógáil agus muid ar fad ag bogadh ar aghaidh le chéile.

Tá ualach trom orainn go léir straitéisí a chur i bhfeidhm a chuireann tuiscint chun cinn chomh maith le córas láidir dlíthe agus rialachais um chearta an duine a chomhlíonann go hidirnáisiúnta lena n-ionchorpraítear cearta, saoirsí agus freagrachtaí a chinníonn cearta sibhialta agus polaitiúla; cearta daonlathacha, sóisialta, eacnamaíocha agus cultúrtha; cearta leanaí; cearta teanga agus cultúrtha; cearta comhshaoil agus forbartha.”

PRÍOMHPHLÉ

Bhí **Ailbhe Smyth** mar Chathaoirleach Neamhspleách ar painéal Chearta in Éirinn nua.

Tá Ailbhe ina Cathaoirleach ar Women's Aid faoi láthair agus ar sheirbhísí Andúile STAR Bhaile Formaid freisin. Tá sí ina stiúrthóir ar Age Action agus ar Líonra Sláinte Domhanda na mBan in Éirinn, agus ina Pátrún ar Chomhchoiteann na mBan in Éirinn (WCI). I measc gníomhaíochtaí feachtasaíochta eile, tá sí ar dhuine de bhunaitheoirí Le Cheile: Diversity not Division, comhghuaillíocht trasearnála a thugann dúshlán an antoisceachais i bhfad ar dheis.

In éineacht le Ailbhe ar an phainéal bhí **Daniel Holder** - Stiúrthóir an Choiste um Riaradh an Cheartais agus Comh-Thionólaí na Comhghuaillíochta Comhionannais i mBéal Feirste. An **Dr Shannonbrooke Murphy** - Cathaoirleach agus Ollamh Comhlach i gCearta an Duine in Ollscoil Naomh Tomás i New Brunswick, Ceanada agus an tOllamh **Coin Harvey** - Ollamh le Dlí um Chearta an Duine i Scoil an Dlí, QUB agus ball de bhord bainistíochta Thodhchaí na hÉireann.

Chuir Ailbhe tús leis an phlé trí fhiafraí den phainéal **'An bhfuil cónaí orainn faoi láthair i sochaí atá bunaithe ar chearta?'**

D'fhreagair Shannonbrooke gur chreid sí go raibh an soláthar cearta reatha in Éirinn múnlaíthe ag comhthéacs an choilíneachais.

Shannonbrooke dúirt; "Gan cearta polaitiúla agus sibhialta, agus cearta cultúrtha a laghdú, ach i gcomhthéacs an fhéinchinntiúcháin, ní mór dúinn breathnú ar an cheart chun tí, uisce, dálaí fostaíochta cothroma agus cearta eacnamaíochta.

Ní mór dúinn gealltanais Dhearbhú Chearta an Duine na Náisiún Aontaithe a dhéanamh dáiríre – is é sin an sprioc choiteann atá againn gur féidir linn go léir úinéireacht a ghlacadh air.

Nuair a bhíonn reifreann ann ní mór dúinn cearta a chur i lár an Bhunreacht. Níl sraith d'imeachtaí chun síocháin a chruthú ná cosaintí sealadacha de dhíth orainn – tá cur chuige Bille Cearta de dhíth orainn.

Iad siúd againn a raibh baint acu le cosaintí chearta an duine a chur i bhfeidhm Thuaidh agus Theas, ligeadh síos sibh ag cearta socheacnamaíochta nach bhfuil á gcosaint. Tá an saibhreas mór agus buanshaothrú i mbeagnach gach rud i sochaí an lae inniu agus scrios aon dul chun cinn fiúntach ar chearta eacnamaíochta."

D'fhreagair **Daniel Holder** trí phointe a dhéanamh:

Labhair sé faoin cheart an plé seo a bheith acu ar an gcéad dul síos go ndúirt nach bhfuil aon seasamh bunreachtúil ag an Choiste um Riaradh an Cheartais, go bhfuil sé de cheart acu a bheith páirteach sa plé.

Dúirt Dónall é sin; “26 bliain ó Chomhaontú Aoine an Chéasta, tá go leor daoine a bhfuil baint acu le cainteanna aontachta ag fáil drochíde.”

Is é an dara pointe a rinne Daniel ná go bhfuil cearta againn anseo a baineadh amach le dua, cearta fostaíochta, cearta frithghnéasachais srl. Ionchorpraíodh an Chúirt Eorpach um Chearta an Duine sa dlí i gComhaontú Aoine an Chéasta. Thug sé ómós d'fheachtasóirí oidhreacht a léirigh go raibh an ECHR ag obair. Creideann Daniel gurb é sin an fáth gur dúnadh é agus rialtas na Breataine ag iarraidh na cearta sin a bhagairt. Dúirt Daniel “Tóg an tseachtain seo mar shampla, teigh a sheoladh go Ruanda agus ansin rith síos an clog ar chásanna oidhreacht agus iad a dhúnadh síos.”

Bhain pointe deiridh Dhónaill le cosaintí cearta faoin Tionól, a dúirt sé, nár fíoraíodh go hiomlán riamh, “Bhí sé i gceist srianta ar Airí a bheith oibiachtúil ach chuir airí na Ríochta Aontaithe bac air sin a thug tacaíocht uile an pháirtí isteach don Bhille Cearta. An bhfuil cónaí orainn sa tsochaí atá bunaithe ar chearta? Sea, ach tá sé go mór faoi bhagairt ag an pointe reatha.”

Agus é ag freagairt na ceiste céanna, dúirt **Colin Harvey** nach bhfuil cónaí orainn i sochaí atá bunaithe ar chearta. Dúirt Colin: “Má smaoinimid ar fheabhas a chur ar shaol gach duine nó ar cheisteanna bunúsacha ar nós an Cheartais – maireann muid i sochaí éagórach.

Tá roinnt dul chun cinn déanta ach le 15 bliain anuas tá iarracht á déanamh greim a choinneáil ar an méid atá againn i gcoinne Rialtas na Breataine & iad siúd atá ag iarraidh an bonn a bhaint de Chomhaontú Aoine an Chéasta go seasta.

Bhíomar go léir ag iarraidh an dochar a rinne Rialtas na Breataine a mhaolú – is beag bua a bhí againn – tá an tAcht um Chearta an Duine fós ann & tá muid ag déanamh an méid is féidir linn a dhéanamh

Ba mhaith linn Éire nua a thógáil ach tá an bosca uirlisí leathfholamh. Tá baic struchtúrtha ann a chuireann cosc orainn dul chun cinn a dhéanamh ach tá deiseanna ann & tá bealach ann chun athrú a dhéanamh & caithfidh cearta an duine a bheith lárnach sa mhéid sin.”

TUAIMÍ ÓN LUCHT FÉACHANA

Dúirt Thomas Quigley ó Tar Isteach, an grúpa Iarphríosúnaigh Phoblachtánacha i mBéal Feirste Thuaidh;

“Ó bhí an GFA Tar Isteach ag tacú le cearta an duine d’iarphríosúnaigh. Tá constaicí go fóill sa lá atá inniu ann d’iarphríosúnaigh ag iarraidh teacht ar fhostaíocht srl – Níl na cearta céanna acu i sochaí an lae inniu.”

Frank Martin – Tír Eoghain

“Tá freagracht ar Shinn Féin beart a dhéanamh maidir le tithíocht, póilíneacht srl & níl aon amhras orm ach go dtógfaidh muid go dtí an chéad leibhéal eile é. Tá sé ag brath ar na daoine ar an talamh & SF chun tosaigh.”

Barbara – Gníomhaí cearta míchumais.

“Le linn na paindéime bhí na cainteanna seo hibrídeach (go pearsanta & ar zoom) Ó tháinig deireadh leis an phaindéim, is beo atá siad go hiomlán

anois agus fághtar daoine a bhfuil riachtanais chasta amach. An féidir an plé sin agus an plé amach anseo a dhéanamh níos inrochtana dóibh siúd a bhfuil riachtanais chasta acu?”

Emma Jane Faulkner – Gnólacht um Chearta an Duine agus an Dlí Coiriúil

“Tá bacanna struchtúrtha ann gach lá i gcóras na gcúirteanna a shéanann cearta na bpríosúnach ach a dteaghlaiigh freisin. Mar shampla, easpa rochtana ar thithíocht nuair atá príosúnaigh á scaoileadh saor, easpa cearta do theaghlaiigh ag dul isteach sna príosúin, easpa rochtana ar fhoirne dlí le linn cásanna.

Ní thuigeann daoine cé mhéad a dhéanann an stát iarracht an bonn a bhaint de chearta an duine mar uaireanta feiceann sé go bhfuil na daoine sin míchuibhiúil nó neamhfhiúntach.

In Éirinn nua, teastaíonn cosmhuintir uainn a scriosann an chuma atá ar na cearta faoi láthair. Caitheann é a thógáil ón bhun aníos agus tá an rochtain chéanna tuillte ag gach duine ar an oileán seo ar thithíocht, ar fhoirne dlí, ar oideachas agus ar chúram sláinte.”

Tuairimí an lucht féachana;

“Tá oibríthe pobail ag déanamh beart de réir briathair ach níl aitheantas á thabhairt dó seo. Ba chóir go mbeadh bia ina cheart daonna, ní mór dúinn aghaidh a thabhairt ar na saincheisteanna socheacnamaíocha nó ní bheidh an Éire nua atá tuillte againn. Tá Bille Cearta againn ina shuí ar an tseilf, tá an chosmhuintir agus go háirithe mná ag rá go bhfuil na daoine bochta ag éirí níos boichte agus [na daoine saibhre] níos saibhre, agus sin an rud a gcaithfeadh aghaidh a thabhairt air.”

AISEOLAS ÓN PHAINÉAL

Shannonbrooke Murphy

An tábhacht a bhaineann le Cearta Eacnamaíocha agus Sóisialta, an ceart chun tithíochta, cúram sláinte, dréacht an Bhille Cearta atá ina shuí ansin, an leibhéal comhthola a tógadh mar gheall ar obair an Chuibhreannais um Chearta an Duine maidir leis na comhleasanna atá againn go léir chun feabhas a chur ar cháilíocht na beatha do dhaoine ó gach pobal.

Is bealach iad na cearta sin chun muid a thabhairt le chéile agus chun Éire

nua a thógáil.

Daniel Holder

Ritheann sé liom cé mhéad de na codanna cearta de na comhaontuithe síochána nár cuireadh i bhfeidhm a bhí i gceist chun aghaidh a thabhairt ar go leor de na saincheisteanna a ardaíodh go dtí seo.

Bhí sé i gceist go ndéileálfá leis an Bhille Cearta le cearta príosúnach a raibh ciontuithe acu, go gcuirfeadh sé cosc ar idirdhealú in aghaidh daoine a raibh ciontuithe a bhain le coimhlint acu. Níor cuireadh i bhfeidhm é.

Chuir Comhaontú Chill Rímhinn 2006 dualgas dlíthiúil an-soiléir ar an Fheidhmeannas straitéis frithbhochtaineachta a fhorbairt bunaithe ar riachtanas oibiachtúil. Níor cuireadh an méid sin i bhfeidhm ach an oiread in ainneoin go bhfuil géarghá leis.

Bhuaigh an Coiste um Riaradh an Cheartais Athbhreithniú Breithiúnach in 2015 inar dúradh gur ghníomhaigh Feidhmeannas Thuaisceart Éireann ar fad go neamhdhleathach. D'fháiltigh 4 as an 5 pháirtí san Fheidhmeannas roimh an mbreithiúnas ina gcoinne, iad go léir seachas an DUP.

Tá tuairim láidir againn go raibh bac á chur ar an straitéis frithbhochtaineachta mar gheall ar dhiúltú choincheap an riachtanais oibiachtúil.

Tá na forálacha seo maidir le próiseas síochána againn nach bhfuil curtha i bhfeidhm. An rud a theastaíonn uainn go soiléir go gcaithfidh aon rud a chuirtear i bhfeidhm a bheith ceangailteach ó thaobh dlí agus infhorfheidhmithe, muna mbíonn sin amhlaidh ní tharlaíonn sé.

An tseachtain seo, chuaigh rialtas na Breataine siar ar chuid den Chomhlimistéar Taistil agus ní féidir tada a dhéanamh faoi. Caithefear plé a dhéanamh ar shaorghluaiseacht idir daoine ar na hoileáin seo.

Tá gá le leasú institiúideach, tá leasú éigin déanta againn ar phóilíneacht agus ar cheartas ó thuaidh ach níor tharla sé sin ó dheas. Ní mór cuntasacht a chur san áireamh i ngach plé.

Colin Harvey

Caithfimid smaoineamh faoin am i láthair & faoin áit a bhfuil muid ag dul ina dhiaidh sin.

Cén fáth nach bhfuil reachtaíocht chomhionannais aonair againn a thugann aghaidh ar chuid de na pointí a bhaineann le hidirdhealú atá ann cheana féin? Cén fáth nach bhfuil Bille Ceart againn?

Toisc nach leagfaidh Rialtas na Breataine síos é agus go gcuirfidh páirtí polaitíochta bac air.

Léiríonn pobalbhreith ag Ollscoil na Banríona go bhfuil formhór na ndaoine ag iarraidh athrú & tiomantas do chearta comhionanna. Mar sin, ní mór dúinn na baic ar athrú a ainmniú.

Tá mé ar bhord bainistíochta Thodhchaí na hÉireann agus tá cáipéis curtha le chéile againn agus is tiomantas é sin don chomhionannas agus do chearta.

Cinneann dearcadh an dóigh a gcaitear leat sa tsochaí seo. Uaireanta ní léann daoine ár gcáipéisí fiú, tá sé de cheart againn a bheith páirteach sa phlé sin, tá sé san áireamh i gComhaontú Aoine an Chéasta

Tá fráma ama inár gcáipéis, ba mhaith linn fíor-athrú a fheiceáil.

Tá daoine ar an oileán seo a bhfuil a fhios acu go bhfuil sé seo ag teacht, agus níl siad ina suí ag cruinnithe poiblí i ndiaidh an phlé, tá siad ag bualadh le chéile i gclubanna príobháideacha i mBaile Átha Cliath ag féachaint ar bhealaí chun fíor-athrú a chosc agus mar sin ní mór dúinn an tsochaí shibhialta a spreagadh le bheith mar chuid den chomhrá sin ar athrú claochlaitheach.

RANNÍOCAÍOCHTAÍ ÓN LUCHT FÉACHANA

Siobhán McCallin – retired teacher

Ceann de na róil a bhí agam sa scoil ná an Gradam Cearta, Meas sa Scoil a chur i bhfeidhm, tógann sé go leor oibre ach tá sé bunaithe ar Choinbhinsiúin na Náisiún Aontaithe um Chearta an Linbh. Ar chóir dúinn é sin a dhéanamh éigeantach san oideachas?

I bhfianaise Bhille Oidhreacht rialtas na Breataine, cé mhéad is féidir linn a bheith ag brath ar rialtas saothair chun an reachtaíocht seo a aisghairm?

Orla – Ball de Shinn Féin

Ní mór dúinn an plé seo a thabhairt isteach i bhfóram níos leithne & ní mór dúinn a fháil amach dóigh a dtógaimid agus a mbainimid leas as

tacaíocht. Baineann an plé seo le haicmí i láthair na huaire, ba chóir go mbeadh sé oscailte d’achan duine.

Cad é mar is féidir linn gluaiseacht a thógáil chun atá uainn a bhaint amach?

Sílím go bhfuil sé ríthábhachtach a bheith ag caint agus ag plé le daoine. Baineann sé le ceist a chur ar dhaoine, an dteastaíonn comhionannas uait do do pháistí ar scoil, nuair a dhíolann tú an smaoineamh faoi chearta is féidir le daoine a fheiceáil gur bealach é Éire aontaithe chun iad a bhaint amach.

Tuairim ó bhean sa lucht féachana

Tá obair trasphobail trasteorann á déanamh agam, is obair dhian í

Chun an leibhéal comhrá a chur ar siúl tá roinnt bacainní ann do na grúpaí seo, ceist amháin ná maoiniú do thionscnaimh chosmhuintire, tá bacainní ann maidir leis an teanga atá in úsáid againn. Molaim d’aon duine ar spéis leo comhrá gan gach rud a thógáil timpeall ar Thionól Saoránach, caithfear spásanna breise a chruthú don phlé seo.

Eileen Weir

Maidir leis na páipéir a thagann amach as ollscoileanna, teastaíonn cáipéisí soléite uainn ar féidir le daoine ar an talamh iad a thuiscint go héasca, ní na céadta leathanach lán de bhéarlógair nach féidir le daoine ag leibhéal na cosmhuintire a thuiscint go soiléir. Má tá tú dáiríre faoin tsochaí shibhialta a bheith páirteach, ní mór na cáipéisí a athrú. Teastaíonn pointí piléar uaim chun plé a bheith agam. Tharla sé seo leis an Windsor Framework, bhí orm Katy Hayward a fháil amach chun é a mhíniú do mhná a bhí ag iarraidh a thuiscint.

Agus ní mór dúinn éirí as ‘trasphobal’. Déanaim ionadaíocht ar mhná ó gach pobal. Ní mór dúinn gach duine a chur san áireamh, ní hamháin an oráiste agus glas.

James – Mac Léinn Ollscoil na Ríona

Is é an rud a fhágann gur poblacht í an Deisceart ná go bhfaigheann na daoine cead cainte. Tá ceannasacht choitianta ann sa deisceart.

Níos luaithe d’úsáid Declan an frása gur chuir an “stát ó dheas éiteas creidimh ar dhaoine” ach is í an fhírinne gur theastaigh sin ó na daoine.

Roghnaigh na daoine an 8ú Leasú a chur san áireamh.

Tá sé tábhachtach a bheith ar an eolas faoi na difríochtaí seo thuaidh agus theas.

Caitheadh an cineál sochaí atá uainn in Éirinn Aontaithe a bheith:

- Bunaithe ar chearta, tá fadhbanna ollmhóra ann, go háirithe ó thuaidh.
- I bPoblacht Aontaithe na hÉireann, ba cheart ceannasacht choitianta a choinneáil
- Bhí Bunreachtanna 1922 & 1937 faoi stiúir mionlach, tá an baol ann go bhféadfaí daoine a imeallú agus bunreacht nua á dhréachtú. Beidh gá le comhréitigh, agus níor cheart go ndéanfadh scothaicme an cinneadh
- Ní mór rogha a thabhairt do dhaoine maidir le gach athrú laistigh de Bhunreacht nua
- Ní mór do dhaoine a bheith ar an eolas faoina bhfreagrachtaí chomh maith lena gcearta

AISEOLAS ÓN PHAINÉAL

Shannonbrooke Murphy

ITá claonadh agam dul thar na srianta atá ann faoi láthair i dtreo an Reifrinn atá le teacht agus cad a tharlóidh ina dhiaidh sin, caithefear tús a chur leis an ullmhúchán anois. Ní mór dúinn an todhchaí a shamhlú, más mian linn é a mhúnlú agus a athrú.

Ó thaobh an dea-chleachtais de, tá treoir na Náisiún Aontaithe maidir le bunreacht a thógáil agus is é an tátal atá acu ná nach n-oireann aon mhéid amháin do chách – níl aon mhúnla is fearr ann chun an próiseas seo a dhéanamh réidh agus éasca ach is féidir linn tógáil ar shamplaí den mhéid a d'oibrigh anseo le déanaí. Bhí obair an-mhaith an Chuibhreannais um Chearta an Duine, an próiseas chun comhdhearcaidh a chothú (thart ar Bhille Ceart) thar a bheith luachmhar.

Thug an chéad Choinbhinsiún Bunreachtá daoine polaitiúla, gnáthshaoránaigh agus saineolaithe le chéile i bpróiseas fíor-chuiditheach, ceann de na torthaí is tábhachtaí díobh ná an Reifreann ar

Chomhionannas Pósta agus ritheadh é sin.

Tá géarghá le cáipéisí simplí teanga ar féidir le daoine iad a thuiscint – tá samhail den scoth againn i bpróiseas na hAfraice Theas, bhí leaganacha dlí de cháipéisí agus leaganacha coitianta acu i go leor teangacha éagsúla.

Tá múnlaí maithe thart ach is é an múnla is fearr anseo in Éirinn ná moltaí a thioctaidh ó thaithí na ndaoine atá anseo inniu.

Daniel Holder;

Bhí sé i gceist go mbeadh cearta eacnamaíochta agus sóisialta mar chuid den Bhille Ceart. Tá sé suntasach go raibh 3 mhórshlógadh cearta sibhialta ó thuaidh le deich mbliana anuas a raibh rath áirithe orthu. Ar cheann acu bhí Dream Dearg, tiomáinte ag daoine óga, ag baint úsáide as na meáin shóisialta, ag ceannach isteach srl ón phobal i gcoitinne. Bhain ceann eile leis an phósadh comhghnéis agus leis an fheachtas cearta atáirgthe. Tá go leor le foghlaim uathu

Ar ais go dtí na páipéir fhada faoi chearta, tá go leor le déanamh ar an taobh sin, níl mórán déanta. Cad é mar is féidir linn códú a dhéanamh ar chearta Gaeilgeoirí, mionlaigh teanga, cearta imirceacha, cad é mar

a chinnteodh tú go gcoinneofaí cearta daonna aontachtaithe? An é sin ceann trí shaoránacht mar a deirtear i gComhaontú Aoine an Chéasta gur féidir leat a bheith Éireannach, Briotanach nó an dá rud? Mairfidh sé sin níos faide ná reifreann aontachta, rud a chiallaíonn go gcaithfear foráil a dhéanamh dóibh siúd ar mian leo a bheith ina mBriotanach amháin.

Tá an domhan in áit uafásach go leor i láthair na huaire. Cúpla scór bliain ó shin bhí samplaí maithe de phróisis athchóirithe bunreachtúla ar fud Mheiriceá Theas. Tá na samplaí is déanaí scanrúil. D'éirigh le slógadh an chirt phobalaigh bunreacht forásach a chur go tóin poill sa tSile a dhéanfadh bunreacht Pinochet a stróiceadh.

An féidir linn muinín a bheith againn as páirtí an Lucht Oibre chun an tAcht Oidhreachta a aisghairm? Neosfaidh an aimsir ach tá an tiomantas sin arís agus arís eile chomh minic sin, mar sin is cinnte go gcaithfear an brú a choinneáil. Caithefear an brú a choinneáil ar Bhaile Átha Cliath chomh maith, maidir leis an chás idirstát a thóg siad. Mar sin, le rialtas nua na Breataine beidh méid áirithe comhréitigh nó socraithe ann tar éis an cháis seo. Ní féidir linn stop a chur leis an fheachtasaíocht go dtí go ndéanfar an tAcht a aisghairm go hiomlán.

Colin Harvey:

TBhí fadhbanna ag Rialtas na hÉireann maidir le planáil don todhchaí. Theip orthu planáil ar chor ar bith. Teastaíonn i bhfad níos mó uainn ó Rialtas na hÉireann.

Breis is deich mbliana ó shin mhol an Coinbhinsiún Bunreachtúil go leathnófaí an saincheadúnas i dtoghcháin Uachtaránachta chuig daoine ó thuaidh. Níor cuireadh é sin i bhfeidhm.

Vótáil an Coinbhinsiún Bunreachtúil chun cearta socheacnamaíocha a chur san áireamh sa Bhunreacht, ar cuireadh i bhfeidhm é sin? Níor cuireadh.

Níor chuir Rialtas na hÉireann i gcrích é ach an oiread, mar sin caithefear díriú ar Londain agus ar Bhaile Átha Cliath

Maidir le cearta leanaí, is é an pointe tosaigh domsa ná go mbaineann sé seo le leanaí. Tá Rialtas na hAlban díreach tar éis Coinbhinsiún na Náisiún Aontaithe um Chearta an Linbh a ionchorprú sa dlí. Caithefear tuilleadh oibre a dhéanamh anseo. Níor chóir go mbeadh script a saoil scríofa ag páistí na hÉireann trína gcód poist. Má dhéantar dearmad ar dhaoine mar

gheall ar a gcúlra, an áit a bhfuil cónaí orthu srl, beidh teipthe orainn sa tionscadal seo agus i dtionscadail eile chomh maith.

Tá Todhchaí na hÉireann tar éis rannpháirtíocht shibhialta a chur chun tosaigh agus i lár an aonaigh. Sa cháipéis nua rinneamar iarracht teanga dhifriúil a úsáid toisc go bhfuilimid ag éisteacht le cruinnithe mar atá inniu ann, tá muid ag foghlaim. Tá go leor againn ag iarraidh é seo a dhéanamh inár gcuid ama breise ach tá muid ag éisteacht agus ag iarraidh teacht ar theanga a bhfuil daoine compordach léi. Beidh daoine lárnach i dtoradh an phlé seo.

Tá obair den scoth déanta ag Jane Suiter ar phlé mar chuid den tionscadal ARINS. Beidh sé seo lárnach sa mhéid a tharlóidh ina dhiaidh sin ná an dóigh a ndearaimid na meicníochtaí le cur san áireamh.

Ba mhaith liom aitheantas a thabhairt don obair atá ar siúl ag go leor daoine sa seomra seo, tiocfaidh rialtais isteach níos déanaí agus an chreidiúint ar fad a éileamh ach tá tús curtha leis an obair anois.

Esther – Gníomhaí Cosmhuintire

“Is gníomhaí cosmhuintire mé agus is é an rud is mó a chloisim ná go bhfuil eagla ar dhaoine faoi na buntáistí a chaillfidh siad nuair a théann siad isteach in Éirinn nua. Sílim go bhfuil oideachas ag teastáil uathu maidir leis na buntáistí a bheidh acu.”

Freagra ón Ollamh Mike Tomlinson.

Tá mé an-sásta go bhfuil an pointe ardaithe faoi shochair. Caitear rud éigin cosúil le 28-30% den bhuiséad sa phoblacht ar shochair. Tá sé fíorbhunúsach don phlé. Is féidir linn an dlí bunreachtúil go léir a scríobh, ach is é an rud is mian le daoine a fháil amach i ndáiríre ná cén creat fioscach a mbeidh siad ag maireachtáil faoi, cad iad na buntáistí a bhaineann leis

Straitéis frithbhochtaineachta. Is é seo an fíor-chás a bheidh ann do dhaoine. An réimse is mó inní agus an réimse is mó plé

Bhí mé mar chuid den ghrúpa oibre frithbhochtaineachta a bhunaigh Deirdre Hargey agus ba léir go han-tapa nach bhfuil an neamhspleáchas fioscach ná an cheannasacht againn faoi láthair chun an méid is gá dúinn a dhéanamh chun straitéis frithbhochtaineachta a chur i bhfeidhm. Níl an chumhacht againn é a chur i bhfeidhm – tá ag Westminster

Ní mór dúinn a bheith mar chuid de chreat nua ar féidir leis an cheart sóisialta a bhaint amach ó thaobh airgeadais de, ach is ceist cheannasachta shimplí í, níl an chumhacht againn.

D'fhiafraigh **Ailbhe** ansin de gach ball den phainéal cén dóigh a bhfeiceann siad an todhchaí ag forbairt as seo amach? Cad é an rud is tábhachtaí gur gá dúinn a dhéanamh anois chun an todhchaí a oscailt dúinn?

Colin Harvey:

Caitimid aghaidh a thabhairt ar an méid atá á dhéanamh againn inniu, ní mór dúinn gach duine ar an oileán a spreagadh, bíodh siad i ngrúpa socháí sibhialta, i gcomhlacht reachtúil nó i ngrúpa poiblí chun páirt a

Táim dearfach agus dóchasach. Is mór an phribhléid é a bheith anseo agus a bheith páirteach sa phlé seo.

Is féidir linn an tsochaí seo a athrú ó bhonn – a leithéid de dheis! Tá mé dáiríre faoin phointe ar pháistí, an iomarca páistí ar an oileán seo, déantar dearmad orthu ón tús agus tá mé páirteach sa phlé seo chun é sin a athrú.

Ba chóir do gach duine páirt a ghlacadh ann agus a bheith mar chuid de seo.

Daniel Holder

Is beag duine 10 mbliana ó shin a thuar na hathruithe a tharla agus is é an ceacht ná gur féidir le hathrú teacht go tapa. An chonair i láthair na huaire, cé nach nglacann CAJ seasamh, tá an chuma ar an scéal go bhfuilimid gar don tástáil dlí chun an reifreann a chur ar bun. Roimhe sin caithfear tús a chur leis an phróiseas chun an cló gorm a fhorbairt agus vótáil air. Sin próiseas nach mór d’earnáil na gcearta a chur san áireamh.

Gheobhaidh aon oileán nua na heasnaimh chearta reatha le hoidhreacht, tá go leor le déanamh.

Shannonbrooke Murphy

Má tá muid ag féachaint ar Bhille Cearta amach anseo chun lántairbhe a bhaint as an dán bunreachtúil a d’fhéadfadh reifreann rathúil a chur os ár gcomhair, ní mór dúinn breathnú ar rudaí a bhfuil féidearthachtaí leo agus caithfidimid tosú ag cumarsáid agus ag éisteacht le daoine a mbeadh faitíos orthu agus cad a bhfuil súil acu leo agus díriú ar na rudaí sin a chuirfeadh ar a suaimhneas iad - ní mór dúinn breathnú ar na cosaintí bunreachtúla

a d'fhéadfadh a bheith ann chun aontachtaíthe a chur ar a suaimhneas, ar an fhrithbheartaíocht fhoréigineach, ar fhorlámhas polaitiúil agus eacnamaíoch, ar eisiamh, ar chomhshamlú cultúrtha srl. Ní mór dúinn bearta a phlé chun na faoi sin a chur ina luí orainn ach ní mór dúinn freisin plé a bheith againn le daoine a spreagadh agus a ghríosú. Ní mór dúinn a chinntiú go dtugann BOR amach anseo aghaidh ar na héagóracha a rinneadh roimhe seo ach go bhfreagraíonn sé freisin do riachtanais agus éilimh na nglún nua atá ag teacht chun cinn maidir le cearta an duine.

Sílím go bhfuil sé an-spreagúil breathnú ar an todhchaí agus ar an phróiseas sin.

CONCLUÍD

Thar a bheith spreagúil, an rud is spreagúla a bheith mar chuid de phróiseas ina bhfuil tú ag athmhachnamh agus ag pleanáil faoin dóigh ar chóir do shocháí a bheith ag obair agus an dóigh arbh fhéidir leis oibriú agus iarracht a dhéanamh é sin a thabhairt isteach

Cuireann sé misneach, uaireanta eagla ach go bunúsach dóchas orm. Tá mé cinnte go bhfuil gach duine sa seomra ag iarraidh an áit seo a bhfuil cónaí orainn a fheabhsú, chun níos mó dínite a chur i saol daoine a le deiseanna níos fearr, ag iarraidh é a dhéanamh comhionann do

gach cineál duine.

Ag iarraidh deireadh a chur leis an éagothroime. Tá deis órga againn ach is obair chrua í. Tá an t-uafás oibre le déanamh ó dheas, áit a bhfuil dearcadh beagáinín laissez faire maidir leis obair a chur i gcrích agus a shlógadh gur gá dúinn a dhéanamh a thuiscint, toisc nach dtarlaíonn aontacht idir dhá thaobh, caithfimid oibriú le chéile.

Tá súil agam go mbreathnóidh an Coimisiún um Thodhchaí na hÉireann ar an dóigh ar féidir linn eagrú agus teacht le chéile ó thuaidh agus ó thuaidh. An dóigh féidir linn a thógáil ar na caidrimh ag leibhéal ollmhór.

Go raibh maith agat as na tuairimí ón urlár agus as an phainéal den scoth, thar a bheith léirsteanach. Ba mhaith linn labhairt faoi seo agus caithfimid labhairt faoi.

Lean ar aghaidh leis na comhráití seo.

 SinnFein

 @sinnfeinireland

 @sinn_fein

 www.sinnfein.ie